

Wspomnienie

Prawa przyrody są nieubłagane...

„W miarę upływu lat na wszystkie wielkie wartości
– szczęście, marzenia, idee – kładą się cienie czasu”
Ryszard Kapuściński

Gdy dowiedziałem się, że 30. kwietnia 2011 roku przeżywszy 78 lat zmarł jeden z najlepszych moich uczniów i przyjaciół: doc. dr nauk fizycznych Ignacy Stępniewski – bardzo się zasmuciłem.

Na przekór przytoczonemu stwierdzeniu Ryszarda Kapuścińskiego – od razu, wyraźnie stanęła mi przed oczyma postać Ignasia, faktycznego „przywódcy” grupy Swoich kolegów – z okresu studiów i działalności pedagogicznej w byłej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Pozycję tę zdobył dzięki uczciwości, mądrości, odwadze i jednoznaczności wyrażanych ocen, w różnych sytuacjach, występujących w środowisku akademickim. Jako asystent, później adiunkt w opolskiej WSP był także bardzo lubiany i szanowany przez studentów.

Będąc dziekanem Wydziału Matematyczno-Fizycznego WSP w Opolu oraz jako kierownik Katedry Fizyki w tejże Szkole (1962-1967) obserwowałem z uznaniem i podziwem Jego poważne traktowanie prowadzonej dydaktyki.

W licznych dysputach prowadzonych ze mną, szczególnie podczas realizowania Swojej pracy doktorskiej (której byłem promotorem), reprezentował jednoznaczny pogląd: „Ucz się pilnie u uczonych, nieuczonych dobrze i z ochotą nauczaj, pamiętając że dobrze ucząc innych sam się dużo uczysz.”

Pogląd ten nie był wtedy powszechnie reprezentowany w środowiskach akademickich. W tych środowiskach panował pogląd, że „tworzenie Nauki jest najważniejsze.”

Poznawszy niewątpliwe zdolności i uczciwość pedagogiczną, namówiłem Ignasia do przejścia na Uniwersytet Wrocławski do Katedry Fizyki Ciała Stałego (którą wtedy kierowałem) celem zorganizowania Zespołu Dydaktyki Fizyki w tejże Katedrze. Zespół ten wszedł później w strukturę organizacyjną Instytutu Fizyki Doświadczalnej (którym wtedy kierowałem) jako niezależny Zakład Dydaktyki Fizyki pod kierownictwem docenta dra Ignacego Stępniewskiego.

Z zadania organizacji, doboru i przygotowania Zespołu Dydaktyków Fizyki na Uniwersytecie Wrocławskim wywiązał się doskonale. Potem (także ze względów rodzinnych) przeniósł się do Warszawy, gdzie zajmował się między innymi planowaniem zmiany modelu dydaktycznego na skalę Kraju, później prognozowaniem rozwoju oświaty w Polsce, utrzymując dobre kontakty i współpracę z dydaktykami fizyki wrocławskiego środowiska akademickiego.

Cześć Jego Pamięci

Bogdan Sujak

emerytowany prof. zw. Uniwersytetu Wrocławskiego

Smutne...

Niby każdego to czeka ale pewne postacie wpisują się na trwałe w świadomość. Ignac do takich osób należał (piszę Ignac, choć nigdy nie byłem z Nim tak blisko). Był (właściwie jest – bo dokonania zostają i są zawsze aktualne) człowiekiem, któremu na dydaktyce fizyki zależało bardzo.

Teraz, kiedy dydaktyka właściwie zanikła zastąpiona udawaniem uczniów, że się uczą i części nauczycieli, że uczą, tamte czasy, w których Ignacy Stępniewski był takim i formalnym i nieformalnym przywódcą dydaktyków fizyki jawią się jako zupełnie inny świat. Świat wielu spotkań z dydaktyką, konferencji metodycznych w Nowym Sączu i w innych miejscach. Spotkań, na które dwa razy do roku do Nowego Sącza przyjeżdżało ponad 100 osób – a Ignac znał nas wszystkich!

Nowych, którzy przyjeżdżali po raz pierwszy, zdumiewało to, że sprawdzał obecność na zajęciach czytając listę obecności i patrząc po sali.

Jakie to były czasy, w których oprócz kolejnych Jesiennych Szkół PDF, były corocznie dwie konferencje w Nowym Sączu i parę jeszcze innych spotkań. Czasy, w których nauczyciele oceniani byli za nauczanie, a nie za wypełnianie papierków i formularzy; czasy, w których nauczyciele mogli zawsze liczyć na pomoc metodyka.

I z tamtymi czasami kojarzyć mi się będzie zawsze postać Ignacego Stępniewskiego.

Czasy odeszły i ludzie odchodzą. Smutne...

Ryszard Nych
były doradca metodyczny fizyki
Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego we Wrocławiu

Najważniejsza jest praca wyjścia...

– o zasługach doc. dra Ignacego Stępniewskiego dla rozwoju Zakładu Nauczania Fizyki Uniwersytetu Wrocławskiego w początkowym okresie funkcjonowania (1968-1990)¹

Zorganizowana działalność w zakresie dydaktyki fizyki na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego rozpoczyna się w 1968 r. w Katedrze Fizyki Ciała Stałego z inicjatywy kierownika Katedry prof. dra hab. Bogdana Sujaka wydzielono Zespół Dydaktyki Fizyki.

Rok później, podczas organizacji Instytutu Fizyki Doświadczalnej Zespół Dydaktyki Fizyki przekształcono w Zakład Dydaktyki Fizyki. Przejęto opiekę nad zajęciami przygotowującymi do zawodu nauczyciela, podjęto organizację Pracowni Dydaktyki Fizyki.

Autorem koncepcji funkcjonowania Zakładu, jego organizatorem i pierwszym kierownikiem, a także animatorem działalności całego środowiska dydaktyki fizyki w regionie był doc. dr Ignacy Stępniewski. Problematyka badawcza Zakładu została przez niego określona tak, aby możliwa była realizacja dwu podstawowych funkcji: kształcenia studentów-przyszłych nauczycieli fizyki i doskonalenia czynnych nauczycieli fizyki. Ustalone przez doc. dra I. Stępniewskiego podstawowe kierunki działania są konsekwentnie do dziś realizowane zarówno w Zakładzie Nauczania Fizyki jak i w środowisku.

Od powstania Zespołu Dydaktyki Fizyki w Katedrze Fizyki Ciała Stałego (1968 r.) można mówić o zintegrowaniu środowiska dydaktyki fizyki we Wrocławiu.

Kryteria doboru nowych pracowników kierownik Zakładu doc. dr I. Stępniewski konsekwentnie podporządkował funkcjom, jakie miał Zakład spełniać:

- pracownicy Zakładu równolegle z pracą na Uniwersytecie uczyli fizyki w szkole,
- od początku zatrudnienia nowi pracownicy, oprócz nabywania wiedzy i ogólnych umiejętności w trakcie pracy w Zakładzie, specjalizowali się w szczegółowych problemach dydaktyki fizyki, odbywając staże w znaczących ośrodkach w kraju i za granicą.

Od połowy 1973 r. doc. dr Ignacy Stępniewski organizuje wrocławski oddział Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych i od 1.10.1974 roku przechodzi tam na stałe, obejmując funkcję dyrektora. W Zakładzie Dydaktyki Fizyki pozostaje na 1/2 etatu kierując w dalszym ciągu naukową działalnością zespołu.

Wraz z utworzeniem we Wrocławiu oddziału Instytutu Kształcenia Nauczycieli współpraca Zakładu z systemem doskonalenia nauczycieli jeszcze bardziej się pogłębia. Obydwa zespoły wymieniają doświadczenia, organizują wspólnie doskonalenie nauczycieli i współuczestniczą w badaniach. Przyjmuje sformalizowaną postać środowiskowe seminarium dydaktyki fizyki.

¹ Kartki z historii Zakładu Nauczania Fizyki w Uniwersytecie Wrocławskim, o jego początkach i pierwszych osiągnięciach z ukazaniem wkładu doc. dra Ignacego Stępniewskiego w organizacyjny i naukowy rozwój Zakładu i jego pracowników (na podstawie *Kalendarium* opublikowanego w broszurze *Pierwsze kroki w grze...*, wydanej przez Wrocławską Oficynę Nauczycielską – Wydawnictwo Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego we Wrocławiu w 1996 r.).

W 1974 roku odbywa się we Wrocławiu spotkanie kierowników zespołów dydaktyki fizyki ze znaczących uczelni krajowych, na którym ustalono formy współpracy krajowego środowiska dydaktyki fizyki. Jednym z efektów tego spotkania było zorganizowanie przez Zakład w 1975 roku I Jesiennej Szkoły „Problemy Dydaktyki Fizyki” – konferencji poświęconej przeglądowi dorobku i wymianie komunikatów o prowadzonych wówczas w kraju i za granicą badaniach. Poprzez fakt uczestniczenia w pracach Szkoły pracowników wyższych uczelni, terenowych placówek doskonalenia nauczycieli, nauczycieli fizyki z różnych typów szkół z całej Polski i zaproszonych gości zagranicznych stała się ona forum integrującym zespoły zajmujące się dydaktyką fizyki. W pierwszej Jesiennej Szkole wzięli udział dydaktycy fizyki z Brna, Pragi, Lipska oraz Tartu. Od tej pory Zakład stale poszerza współpracę z ośrodkami zagranicznymi, zapraszając do udziału w kolejnych Szkołach wybitnych wykładowców z różnych krajów (E.M. Rogers, J. Ogborn i inni). Było to często dla naszych nauczycieli jedyne źródło informacji o pracach dydaktyków fizyki na świecie.

W materiałach II Jesiennej Szkoły „Problemy Dydaktyki Fizyki” ukazał się inspirujący artykuł doc. dra Ignacego Stępniewskiego *Zagadnienie języka w początkowym nauczaniu fizyki*, zarysowujący nowe pole badawcze, daleki od zainteresowań tradycyjnej dydaktyki ogólnej i metodyki nauczania fizyki. II Szkoła była wydarzeniem naukowym dużej rangi, środowisko wzmocnił bardzo udział w obradach prof. dra hab. Grzegorza Białkowskiego, który stał się stałym uczestnikiem i wykładowcą Jesiennych Szkół.

Współpraca merytoryczna doc. dra Ignacego Stępniewskiego z JM Rektorem Uniwersytetu Warszawskiego, prof. drem hab. Grzegorzem Białkowskim na długie lata gwarantowała środowisku dydaktyków fizyki, że jego działania naukowe będą docenione.

Działalność naukowa Zakładu Dydaktyki Fizyki koncentrowała się wokół podjętych wcześniej (pod kierunkiem doc. dra I. Stępniewskiego) tematów badań.

W działalności naukowej Zakładu kontynuowano rozpoczęte wcześniej badania zakończone obroną czterech rozpraw doktorskich z zakresu dydaktyki fizyki, których promotorem był doc. dr I. Stępniewski:

- Zygmunt Mazur (1980 r.): *Zastosowanie pojęć teorii grafów do analizy struktury treści nauczania fizyki* – doktor nauk fizycznych ze specjalnością w zakresie dydaktyki fizyki;
- Leszek Ryk (1980 r.): *Metodologiczne modele powstawania teorii w fizyce jako źródło koncepcji teoretycznych w dydaktyce fizyki* – doktor nauk fizycznych ze specjalnością w zakresie dydaktyki fizyki;
- Krystyna Sujak-Lesz (1983 r.): *Relacje między wiedzą pozaszkolną a szkolną z zakresu fizyki na przykładzie hydrostatyki* – doktor nauk humanistycznych ze specjalnością w zakresie dydaktyki fizyki;
- Jadwiga Zarębska (1983 r.): *Wpływ zajęć w I pracowni fizycznej na operatywność wiedzy studentów* – doktor nauk humanistycznych ze specjalnością w zakresie dydaktyki fizyki.

W latach 1986-1990 zespołowi Zakładu Dydaktyki Fizyki powierzono rolę koordynatora II stopnia ogólnopolskich badań w ramach Resortowego Programu Badań Podstawowych RPBP III.30 w grupie tematycznej VI *Unowocześnienie nauczania fizyki – przygotowanie zawodowe nauczycieli fizyki* (Konsultant naukowy – doc. dr I. Stępniewski, koordyna-

tor grupy tematycznej VI „Dydaktyka fizyki” – dr L. Ryk). W badaniach wzięło udział ok. 70 osób z różnych ośrodków akademickich w Polsce. Pracownicy Zakładu koordynowali badania ogólnopolskie w następujących tematach:

- *Kierunki i metodologia badań w dydaktyce fizyki a modernizacja kształcenia*
– dr Zygmunt Mazur;
- *Kształcenie nauczycieli fizyki w zakresie dydaktyki fizyki, pedagogiki i psychologii*
– dr Krystyna Sujak-Lesz;
- *Przedmioty kierunkowe i pomocnicze w kształceniu nauczycieli fizyki* – dr Leszek Ryk;
- *Umiejętności zawodowe czynnych nauczycieli fizyki* – dr Stanisław Jakubowicz.

W Zakładzie powstały koncepcje, a potem syntezy badań, które wraz z wieloma opracowaniami szczegółowymi zostały opublikowane w specjalnych wydawnictwach. Dorobek całej grupy tematycznej to kilkadziesiąt artykułów opublikowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, 2 monografie, kilka skryptów i podręczników. Wyniki prac grupy zostały pozytywnie ocenione i zaakceptowane przez Centralny Zespół Koordynacyjny RPBP III.30.

Przedstawiona przez I. Stępniewskiego (1986 r.) analiza struktury umiejętności kształtowanych u uczniów w trakcie przechodzenia przez szkolny program fizyki była całkowicie oryginalna i natychmiast stała się klasycznym elementem programu zajęć z dydaktyki fizyki.

W 1987 r., niestety na krótko, kierowanie Zakładem obejmuje doc. dr I. Stępniewski (zatrudniony na Uniwersytecie Wrocławskim w wymiarze 1/2 etatu).

Podsumowanie wyników ogólnopolskich badań w ramach Resortowego Programu RPBP III.30 w grupie tematycznej VI *Unowocześnienie nauczania fizyki – przygotowanie zawodowe nauczycieli fizyki* było główną problematyką VIII i IX Jesiennej Szkoły, a przedstawione wyniki badań zostały opublikowane w dwu tomach serii „Dydaktyka fizyki” Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego:

- a) K. Sujak-Lesz, A. Krajna, *Integracja kształcenia przyszłych nauczycieli fizyki w zakresie psychologii, pedagogiki i dydaktyki fizyki* (1990 r.);
- b) L. Ryk, W. Małecki, *Dylematy kształcenia ogólnego nauczycieli fizyki* (1991 r.).

IX Jesienna Szkoła „Problemy Dydaktyki Fizyki” (1990 r.) była ostatnią, której doc. dr Ignacy Stępniewski był opiekunem naukowym. Być może Mistrz uznał, że uczniowie są już na tyle dojrzały, że sami muszą zadbać o swój wizerunek i własny rozwój naukowy.

